

ДА ПЫТАННЯ АБ РЭАЛІЗАЦЫІ ФУНКЦЫЯНАЛЬНА-КАМУНІКАТЫЎНАГА ПАДЫХОДУ ДА ВЫВУЧЭННЯ СІНТАКСІСУ НА ФАКУЛЬТЭЦЕ ПАЧАТКОВАЙ АДУКАЦЫІ

Праграма па беларускай мове ў ВНУ арыентуе на тое, каб сінтаксіс вывучаўся не як застылая сістэма, а як сінтэз усіх моўных рэсурсаў, неабходных для камунікацыі. Як адзначае А.А. Лявонцеў, навучанне сінтаксісу з’яўляецца неабходнай умовай для таго, каб чалавек літаратурна правільна фарміраваў сваю думку; гэта свайго роду карэкцыя спосабаў рэалізацыі той ці іншай камунікатыўнай задачы праз мову [2, с. 166].

Сучасная лінгвадыдактыка зарыентавана на пошук такіх шляхоў і сродкаў навучання, якія садзейнічалі б добраму засваенню праграмы як асновы для фарміравання моўнай, камунікатыўнай і лінгвакультуралагічнай кампетэнцыі будучых настаўнікаў. Зварот да функцыянальна-камунікатыўнага падыходу дазваляе пазбегнуць аднабоковасці ў вывучэнні сінтаксісу, звязаную толькі з засваеннем асноўных сінтаксічных катэгорый, сінтаксічных адзінак і правілаў іх функцыянавання. Асабліва актуальным з’яўляецца такі падыход для студэнтаў спецыяльнасці «Пачатковая адукацыя», якія паралельна не вывучаюць такіх сумежных дысцыплін, як «Сучасная беларуская літаратурная мова і стылістыка», «Лінгвістычны аналіз мастацкага тэксту». Асноўная мэта гэтых дысцыплін – даследаваць умовы функцыянавання моўных сродкаў у працэсе камунікацыі.

Функцыянальна-камунікатыўны падыход да вывучэння сінтаксісу служыць падставай для актывізацыі разумовых здольнасцей студэнтаў і стварае магчымасць свабоднага выбару сінтаксічных сродкаў для афармлення думкі ў уснай ці пісьмовай форме. Аб’ектам вывучэння пры такім падыходзе з’яўляецца і канструктыўны сінтаксіс, і функцыянальны, і семантычны, і камунікатыўны. Найбольш дакладна комплекснай аснове навучання сінтаксісу адпавядае шматаспектны аналіз, які дазваляе адначасова вырашаць і адукацыйныя, і развіццёвыя, і выхаваўчыя задачы, арганічна спалучаючы паглыбленне лінгвістычных ведаў і паляпшэнне на іх аснове моўнай практыкі.

Шматаспектны аналіз у методыцы выкладання беларускай мовы асэнсоўваецца як арганізаваная аналітыка-сінтэтычная дзейнасць, якая можа выступаць як метадам, так і сродкам навучання. На кожным этапе вывучэння сінтаксісу вылучаецца комплекс катэгорый, паняццяў, неабходных для разгляду, і адпаведна распрацоўваецца сістэма працы, накіраваная на вычляненне сінтаксічных адзінак з кантэксту, выяўленне іх будовы, семантыкі і функцыі. Такая сістэма працы ўключае як праверку тэарэтычных ведаў, так і выкананне практычных заданняў. Праверка тэарэтычных ведаў уключае, акрамя паняццяў «сінтаксічныя адзінкі», «сінтаксічныя нормы», такія, як паняцце аб выразнасці маўлення, аб умовах, неабходных для выразнасці маўлення асобнага чалавека; паняцце пра формы камунікацыі, этапы маўленчай дзейнасці, паняцце аб асноўных правілах афіцыйнай і неафіцыйнай формаў камунікацыі і інш. Працэс шматаспектнага аналізу прыводзіць у дзеянне ўсе разумовыя і інтэлектуальныя здольнасці студэнтаў, патрабуе ад іх умення адрозніваць прамыя і ўскосныя маўленчыя акты, умення адэкватна рэагаваць на іх у адпаведнай камунікатыўнай сітуацыі, ведаў пра правілы транспазіцыі і канструявання камунікатыўнай структуры выказвання. Пры такім падыходзе апорай з'яўляюцца буйныя сінтаксічныя адзінкі – тэкст і розныя тыпы складаных сказаў. Фарміраванне ўстойлівага ўзроўню матывацыі вучэння абавязвае выкладчыка падбіраць адпаведныя вучэбныя матэрыялы, якія ўяўляюць сабой кагнітыўную, камунікатыўную і прафесійную каштоўнасці. Неабходна выкарыстоўваць такія актыўныя формы навучання, як праблемная лекцыя, вучэбная дыскусія, аналіз канкрэтных сітуацый, «Круглы стол», з'яўшчыная гутарка, рашэнне сітуацыйных задач і інш. Сінтаксічныя адзінкі могуць быць асэнсаваны падчас трансфармацыйных перабудоў, выканання творчых граматычных заданняў, што дазволіць студэнтам актывізаваць свой запас лексікі і граматычныя навыкі і паглыбіць іх: па зададзеным слове скласці невялікае апавяданне, прывесці прыклад самага вялікага сказа, зрабіць надпісы рэкламнага характару над ілюстрацыямі, з прапанаваных слоў скласці верш, прыдумаць пачатак апавядання, закончыць апавяданне і інш.

Функцыянальна-камунікатыўны падыход да вывучэння сінтаксісу дазваляе зрабіць выбар моўных сродкаў больш свядомым пры стварэнні выказвання, стымулюе развіццё ў будучых настаўнікаў пачатковых класаў моўнай і маўленчай інтуіцыі.

Пры функцыянальна-камунікатыўным падыходзе засваенне сінтаксічнага матэрыялу і развіццё моўнай і камунікатыўнай кампетэнцый разглядаюцца не як дзве «аўтаномныя задачы, а як адзін сінтэзаваны педагагічна арганізаваны працэс навучання мове, у якім абодва бакі адвольна абавязковыя і неабходныя» [2, с. 5].

Літаратура

1. Золотова, Г.А. Програма курса «Коммуникативный синтаксис русского языка (функциональный подход к изучению синтаксического строя современного русского языка)» / Г.А. Золотова, Г.П. Дручинина, Н.К. Онипенко // Русский язык в школе. – 1993. – № 2. – С. 33–41.
2. Леонтьев, А.А. Язык. Речь. Речевая деятельность / А.А. Леонтьев. – М.: Просвещение, 1969. – 214 с.
3. Протчанка, В.У. Шматаспектны аналіз пры вывучэнні сінтаксісу беларускай мовы: вучэб. дапам. для студ. беларус. аддз-няў філал. фак. пед. ін-таў / В.У. Протчанка. – Мінск: Вышэйш. шк., 1987. – 144 с.